

Az ökoturizmus kifejezés értelmezése

Hogy fogalmaz a szakma és a fiatal generáció?

Szerzők: Dr. Tóth Éva adjunktus és Dr. Poór Judit egyetemi docens / Pannon Egyetem Georgikon Kar

A '80-as években, a világban mindenütt a fenntartható gyakorlatok kerültek előtérbe, mely az ökoturizmus jelenségének kiteljesedéséhez vezetett. Az ENSZ Turisztikai Világszervezete [United Nations World Tourism Organization – WTO] és Környezetvédelmi Programja [United Nations Environment Programme – UNEP] a 2002. évet az ökoturizmus évének nyilvánította. Egyesek szerint az ökoturizmus nem más, mint természetjárás, néhányan a nemzeti parkok felkeresésével azonosítják, megint mások az értékeket megóvó, a célterületek fejlődését elősegítő, felelősségteljes kirándulásként határozzák meg. Számtalan értelmezése látott már napvilágot, melyek többé-kevésbé hasonló alapelemeket tartalmaznak. Nincs nemzetközileg elfogadott és használt definíciója, ez is az oka annak, hogy a médiában – de sokszor még a szakemberek körében is – helytelenül használják ezt a manapság oly divatos kifejezést [Tóth, 2016].

Az évek során változó és különböző nézőpontokat taglaló ökoturizmus definiálására számos példát találni:

- Az első definíció Ceballos-Lascrain [1987] nevéhez fűződik, aki szerint az ökoturizmus „egy olyan utazás a viszonylag háborítatlan és szennyeződésmentes természeti környezetben, amelyben a gyönyörködés, a felüldülés és a tanulmányozások tárgyát képezi a táj, benne a növény- és állatvilág – éppúgy, mint a létező kulturális tájlemek – ezek akár a múltban, akár a jelenben képződtek”.
- Ziffer [1989] megfogalmazása szerint „Az ökoturizmus a turizmus olyan formája, melyet elsősorban a terület természeti története, beleértve az őshonos kultúrát, inspirál. Viszonylag fejletlen területeken megy végbe, a vadon élő állatok és természeti erőforrások megzavarása nélkül, hozzájárul a meglátogatott terület megőrzéséhez és a helyiek életminőségének javításához”.
- Boo [1991] definíciója szerint „Az ökoturizmus olyan természeti turizmus, mely alapot biztosít a védett területek megőrzéséhez, munkahelyeket teremt, és környezeti nevelést nyújt”.
- Boyd – Butler [1996] szerint: „Az ökoturizmus a turizmus azon formája, mely elő-

térbe helyezi a környezetvédelmi elveket, és ahol a hangsúly a természeti terület megismerésén, és megőrzésén van.

- Lindberg – McKercher [1997] szerint: „Az ökoturizmus turizmus és rekreáció egyben, mely természet alapú, fenntartható”.

Az ökoturizmus sokszori, sokféle szempontú, és nem mindig egyező tartalmú meghatározásának, valamint a nemzetek nem határozott állásfoglalásának köszönhető az, hogy a mai napig nincs egységes definíciója, és az emberek csak részben értik mai tartalmát. Többnyire a természetjárással, fenntartható turizmussal azonosítják [Tóth, 2016].

Egy sokak által elfogadott és jól használható összefoglalás az UNWTO megfogalmazása, mely öt pontba gyűjti az ökoturizmus jellegzetességeit. Több forrás [Cousins 2007, Weaver – Lawton 2007, Magyar – Sulyok 2014, Mintel 2014] is ezeket a jellemzőket veszi alapul, melyek összefoglalva a következők:

- természeti területekre (és azok kultúrájára) irányuló turizmus;
- oktatási és interpretációs elemeket tartalmaz;
- általában kis csoportos és alulról szerveződő;
- minimalizálja a természetre és kultúrára irányuló negatív hatásokat;
- és támogatja a természeti területek védelmét [munkahelyteremtéssel, bevételekkel].

Magyarországon először az 1996. évi budapesti Naturexpo konferencia ökoturizmus tagozatában fogalmazták meg jelentését [Lengyel, 1998], mely szerint egyfelől egy szemléletet, másfelől a természeti és kulturális vonzerőkön alapuló turizmus különböző formáit foglalja magába.

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia [2005–2013] fogalomtárában a következőképpen szerepel: „Az ökoturizmus a természeti értékek, természeti területek megismerésére [tudatos ismeretszerzés, tanulás] irányuló olyan turizmusforma, amely természetkimélő módon, a természetvédelmi prioritások biztosításával valósul meg az arra alkalmas területeken. Az ökoturizmus tartalmazhat kulturális elemeket, a hagyományos kultúra megismerését is, azonban a fő motivációt a természeti értékek alkotják” [MTH, 2005].

1. ábra: A tudatos vásárlói döntések egyes területeinek súlya, Farrás: saját szerkesztés

A 2008-ban elfogadott Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia szerzői a Természetvédelmi Világszövetség [International Union for Conservation of Nature – IUCN] által kidolgozott meghatározás hivatalos magyar álláspontként való elfogadására és használatára tettek javaslatot. Eszerint „az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás káros hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatásával” [Pénzes, 2008]. Ezen definíció tökéletes összhangban áll az UNWTO korábban ismertetett ökoturizmus jellemzőinek felsorolásával.

Ökoturizmus Magyarországon

Magyarországon az ökoturizmus elsősorban a nemzeti park igazgatóságok területén jellemző. Nem véletlenül, hiszen itt találhatóak a szinte érintetlen, védett területek, illetve itt van lehetőség a látogatói létszám ellenőrzött keretek között tartására. Viszont nem kizárólag a nemzeti parkok, geoparkok az ökoturisták kikapcsolódási helyszínei. A natúrparkok, és egyre több egyéni vállalkozó, civil szervezet kínál ökoturisztikai kikapcsolódási lehetőségeket az érdeklődőknek. Ezek hasonló céllal, hasonló feladatokat látnak el, csak nem állami finanszírozásúak, hanem önkormányzatok, civil szervezetek összefogásából jöttek létre [Tóth, 2016].

A hazai ökoturizmus döntő többsége a nemzeti parkokban valósul meg, és ott mérhető igazán. Ezért is szerepel a Tudatos Vásárlók Egyesületének Tudatos Vásárlói Piaci Jelentésében a tudatos vásárlói döntések értékén belül az 'ökoturizmus-nemzeti parkok' megnevezéssel a szegmens, melynek értékét 2015 és 2017 között 8,08 milliárd forintra becsülték. Az ökoturisztikai költség a fenntarthatóbb közlekedés és pihenés kategórián belül is csekély, 2,5%-os részarányt tesz ki, a fenntarthatóbb világra törekvő tudatos vásárló becsült költségén belül pedig az 1%-ot sem éri el. A jelentés tartalmazza a tudatos vásárlói döntések tételeinek becsült piaci értékét (Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2018). A Wordarts programmal szerkesztett 1. ábra az egyes területek becsült értékei alapján szemlélteti a szegmensek súlyát. A meghatározó területek a termelői piacok, a közösségi közlekedés, és az energiahatékony háztartási eszközök, az ökoturizmus szerepe egyelőre elhanyagolható. Ezt támasztja alá a februári Utazás Kiállítás alkalmából a Turizmus Online honlapján megjelent cikk, mely hazánk ideális természeti környezetének hangsúlyozása mellett (az ország területének 21%-a tartozik a Natura 2000 hálózatba, továbbá 29 ramsari vizes élőhelyrel és 10 nemzeti parkkal rendelkezik) a korlátokat – a zöld szolgáltatások iránti kereslet hiányát, a fenntartható turizmussal kapcsolatos hiányos ismereteket, valamint az üzleti szektor lehetőségeinek kiaknázatlanságát – emeli ki. Ehhez kapcsolódóan hívják fel a figyelmet a CEETO (Central Europe Eco-tourism) programra (Turizmus Online, 2019).

Egy primer felmérés eredményei

Michalkó (2007) szerint „a köztudatban ökoturizmusként manifesztálódó tevékenységek valójában a természetjárás fogalmkörébe tartoznak”. Véleményünk szerint is az ökoturizmus napjainkban gyakran használt, divatos kifejezés, de pontos tartalmával nincsenek

tisztában a fiatal generáció tagjai. Ennek bizonyítására a Pannon Egyetem Georgikon Karának hallgatói (fiatal felnőttek) körében kérdőívvel felmérést készítettünk.

A felmérésben 243 hallgató vett részt, a megkérdezettek 68%-a nő, 32%-a férfi, 86%-uk a 18–25 éves korosztályba tartozik, és zömében középfokú végzettséggel rendelkeznek. A mostanában oly divatos, de sokszor rosszul értelmezett ökoturizmus kifejezés definícióját a többség – közel 80% – megpróbálta szavakba önteni. Két válasz volt (0,8%), ami teljes mértékben kielégítette a fogalom tartalmát, és nagyon sok (76,1%) részben jó válasz született.

A legtöbben a természeti turizmus, valamint a természeti és kulturális turizmus kifejezést, sokan a természetvédő, természetjáró és környezetvédő megfogalmazást használták. Többen azonosították a fenntartható turizmus, környezetbarát turizmus és nemzeti parki turizmus kifejezésekkel. Néhány esetben a helyi látványosságok, a növény-és állatvilág megismerése, a falusi turizmus, a jövő generációnak való megőrzés vagy az egészségturizmus került a kifejtés fókuszába (2. ábra). Mindegyikben van igazság, de ahogy a korábbiakban ismertettük, az ökoturizmus kifejezés konkrét többlettel bír.

A zöld turisztikai szolgáltatások iránti kereslet alacsony szintjét tükrözi, hogy az egy háztartásra jutó ökoturisztikai költség nagyságát 2015–2017 között 2000 forint körüli értékre becsülték hazánkban (Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2018). Az ökoturizmus hazai szerepének erősödését akadályozhatja, hogy az ökoturizmussal kapcsolatos ismeretek részben tehát hiányosak, melyet egyrészt az egységes definíció hiánya is indokolhat. Felmérésünk eredménye alapján a fiatalok többnyire a természeti turizmussal azonosítják.

A javaslatunk, a jelenleg egyetlen hivatalos útmutatónak, az Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégiának az aktualizálása, frissítése. Nagyobb média hangsúlyt és nagyobb támogatást kellene kapniuk az igazán tenni akaró, kiváló ökoturisztikai programokat nyújtó nemzeti park igazgatóságoknak, natúrparkoknak, erdészeteknek és civil szervezeteknek. Bizakodásra ad okot a kormány szándéka, miszerint létre kíván hozni egy Aktív és Ökoturisztikai Fejlesztési Központot. Kívánatos lenne, ha

az 'öko' oktatási intézmények [óvodák, iskolák] mellett, a hagyományos oktatási struktúrában is nagyobb szerep jutna a fenntarthatóságra nevelésnek. A természeti és kulturális értékek megismerése, megismertetése fontos feladat, amit már kisgyermek korban el kell kezdeni, hiszen a kognitív ismeretek az első LÉPÉSEK a megőrizni akarásban.

Irodalomjegyzék

- Boo, E. [1991]: **Planning for ecotourism.** Parks 2(3) [4-8].
- Boyd, S. W., Butler, R. W. [1996]: **Managing ecotourism: An opportunity spectrum approach.** Tourism Management 17(8) [557-566].
- Ceballos-Lascurain, H. [1987]: **The future of ecotourism.** Mexico Journal 1987, January [13-14]
- Cousins, J. A. [2007]: **The role of UK-based conservation tourism operators.** Tourism Management. 28. évfolyam [1020-1030].
- Lengyel M. [1998]: **Ökoturizmus és marketing.** Magyarország az ezredfordulón MTA stratégiai kutatások – 24. füzet, Budapest.
- Lindberg, K., McKercher, B. [1997]: **Ecotourism: A critical overview.** Pacific Tourism Review 1(1) [65-79].
- Magyar Turisztikai Hivatal [MTH] [2005]: **Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005–2013.** Budapest.
- Magyar Zs. – Sulyok J. [2014]: **Az ökoturizmus helyzete Magyarországon.** In: Turizmus Bulletin. 15(2) [14-23].
- Michalkó G. [2007]: **A turizmuselmélet alapjai.** Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Mintel, A. [2014]: **Redefining Ecotourism.** London, United Kingdom.
- Pénzes E. [vezető tervező] [2008]: **Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia.** Pannon Egyetem, Turizmus Tanszék – Aquaprofit Zrt., Veszprém-Budapest.
- Tóth É. [2016]: **Az ökoturizmus keresletének elemzése a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság területén.** Disszertáció, Pannon Egyetem.
- Tudatos Vásárlók Egyesülete [2018]: **Tudatos Vásárlói Piaci Jelentés 2015–2017.** Budapest.
- Turizmus Online [2019]: **Magyarország számára stratégiai ágazat lehetne az ökoturizmus.** 2019. február 20.
- Weaver, D. B., Lawton, L. J. [2007]: **Twenty years on: The state of contemporary ecotourism -research.** Tourism Management. 28. évfolyam [1168-1179].
- Ziffer, K. A. [1989]: **Ecotourism: The Uneasy Alliance.** Working Paper No. 1, Washington, DC. Conservation International and Ernst & Young.

Köszönet az EFOP-3.6.1-16-2016-00015 projekt anyagi támogatásáért.

2. ábra Az ökoturizmus definíciója a fiatal felnőttek szerint, Forrás: saját szerkesztés